

Родинний капітал, або Навіщо хату ламати

Інна Саріогло

«Альфа» і бентега

Чи правильно дорогою йде українська агрогалузь? Варіантів відповідей на це запитання є чимало. Проте люди, які безпосередньо працюють на землі, на жаль, часто густо залишаються не почутими. Натомість саме від їх вправності залежить продовольча безпека країни. Голова фермерського господарства «Альфа» (Золочівський район Харківської області) Віктор Белінський вважає, що за безсистемного ринку землі проблема «шахівок», яка й тепер актуальна, дедалі більше посилюється. «Я за ринок землі, але за цивілізований, не в кабінеті придуманий, а отут, у житті, – наголошує Віктор Іванович. – Потрібно, можливо, зробити якийсь пілотний проект, де можна було би ще здати назад, подивитися, що ж воно буде насправді. Нині ми вже якось стабілізувалися з межами земель агропідприємств. А якщо почнемо продавати землю? Це ще один перерозподіл. Ми зараз усталені, приблизно обробляємо 10 тис. га. У нас вистачає техніки, людей, можливостей для зберігання

На агроринку – збурення. Ймовірно впровадження ринку землі, звісно, не може залишити байдужим жодного з тих, хто має справу з українськими ланами. «Чи матиму я змогу й надалі виплекати свої соняшники, цукрові буряки, пшеничку, ріпачок?» – таке запитання ставлять нині всі аграрії. Не відкидаючи назагал потребу у впровадженні ринку землі, сільгоспвиробники побоюються, що реформа може стати чимось на кшталт інструменту руйнування українського села, й запитують: навіщо ламати вже добре збудовану хату? Непокоїть у цьому контексті й доля українських чорноземів...

Віктор Белінський

збіжжя. Тепер припустимо, що відкривають ринок, я пропоную вигідніші умови власникам землі й купую собі ще 5 тис. га. Як бути з кордонами, як і де виловлювати ці гектари? А якщо від мене відійдуть землі? Проблема так званих шахівок, коли в наші поля вкрапляються землі інших орендарів, і нині напрочуд ускладнює польові роботи. Якщо земля почне

продаватися хаотично, безсистемно, це посилить і цю проблему, і розбрат між сільгоспвиробниками. Якщо вже говорити, що земля продаватиметься, то я вважаю, що її має скупити держава й віддати сформованим агропідприємствам – тим, які на практиці довели спроможність ефективно господарювати на землі. Де гроші взяти, як викупити землю – не таке

й складне питання. Можна їх із нас узяти або створити для цього певний механізм. Як розуміти ліквідацію Міністерства аграрної політики та продовольства в аграрній державі? Я не кажу, що воно має відігравати таку саму роль, як за радянської влади. Ні. Проте не мати профільного міністерства в державі, де валютна виручка та валова продукція

сільського господарства перевищують інші галузі, де ми перші у світі за низкою позицій... Думаю, що не туди ми йдемо, це точно. Коли ми не управлятимемо процесом виробництва продукції та ще й на тлі відкриття ринку землі, це матиме катастрофічні наслідки для галузі та агропідприємств України».

Поспішати слід повільно

На думку директора агрофірми «Базаліївський колос» (Чугуївський район Харківської області) Василя Калгана, під час запровадження ринку землі слід бути максимально обережним.

«Один з аргументів, який доводиться чути на користь ринку землі, такий: якщо сільгоспвиробник володітиме землею, а не орендуватиме її, то він матиме, так би мовити, більшу впевненість у завтрашньому дні, тому активніше інвестуватиме кошти в розвиток виробництва. Можливо, так. Водночас практикується вже у нас така форма оренди як довготермінові угоди, які укладаються на 49 років. Як на мене, навіть вони є чеснішими та вигіднішими щодо власників паїв, ніж продаж землі, – підкреслює Василь Іванович. – Адже ми розуміємо, що багато є пайовиків, які продадуть землю, не надто замислюючись, бо, м'яко кажучи, не розкошують. Проте земля, як на мене, – це родинний капітал. А якщо їх діти чи онуки захочуть колись хазяйнувати? Хай через 49 років, але буде все ж таки можливість забрати землю назад. Хочу висловити свою думку й щодо вартості землі. Справді, земля коштує нині в Україні набагато дешевше, ніж в європейських країнах.

Якщо продаватиметься вона за теперішньою ціною, скривдимо власників земельних паїв.

Тож начебто все правильно, ціну слід піднімати вп'ятеро, а то й більше, як пропонує влада. Хоча особисто я, працюючи керівником агропідприємства 26 років, максимум, що зможу купити за таких умов – кілька десят гектарів... І що я з ними робитиму в сучасному агробізнесі? Про яку рентабельність можна твердити? Головними покупцями, звичайно ж, будуть великі холдинги, потужні міжнародні корпорації. Ба, навіть якщо й буде заборона продавати землю іноземцям, то розумні юристи завжди знайдуть, як її обійти.

Скажу відверто, за пропозиціями, які озвучують нині українські міністри та парламентарі щодо ринку землі та реформування агропромислового комплексу назагал, я особисто, надто не придивляючись, бачу чіткий неприхований лозунг: «Знищити українське село!». Все буцімто знову таки правильно та красиво, на перший погляд: прийдуть нові господарі, потужні компанії з такою самою потужною технікою, але кількість робочих місць скоротиться як само й надходження до бюджету територіальної громади. Нині громади отримують чималий відсоток прибуткового податку, який сплачується з оренди землі та із заробітної плати працівників агрофірм. Його не буде. Чекати від самих холдингів великих надходжень до бюджетів громад так само не доводиться, бо, зазвичай, зареєстровані вони далеко від місця ведення своєї сільськогосподарської діяльності. І як тоді громадам розвиватися? Чи в нас, може, є закони, уря-

RA-G-T
SEMENCES

100
РОКІВ
RA-G-T

ЄДИНА
компанія,
що веде селекцію

26
ВИДІВ
КУЛЬТУР

ТОВ «РАЖТ СЕМЕНС-УКРАЇНА»
м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10А, оф. 148
тел.: +38 (044) 538-15-31

дові рішення, які забезпечать ефективну діяльність і розвиток громад за умов відкритого ринку землі? Питання, як ви розумієте, риторичне. Земля оброблятиметься, голоду не буде, але про сільських людей, про долю села ніхто не думає.

Нині активно дебатуються питання, чи можна продавати землю іноземцям? Я переконаний, що господарями української землі мають бути лише українці. Орендувати – так, інвестувати – будь ласка. Проте господарі – лише українці!

Думаю все ж таки, що українське суспільство, а надто українське село, не готове ще до відкриття ринку землі. Готові, можливо, окремі люди. Згоден, що рано чи пізно земля все одно продаватиметься. Згоден, що варто поспішати, але поспішати слід повільно. Я бачу собі це так: спершу – пілотні проекти, які працюють в одній чи кількох областях або в одному з районів кожної області. Подивитися, як це працюватиме, виявляти помилки, які відразу виправляти. Три-чотири роки – й за розумного підходу ми відрегулюємо цей процес. Поспішати варто, але не варто руйнувати те, що вже створено. Адже в Україні сільське господарство – провідний сектор економіки, продукція аграрної галузі становить

Василь Калган з онуком

майже 40% українського експорту. Нерозумно ламати ту гарну хату, яка вже є. Якщо хочеш побудувати кращу, будуй поруч».

Обґрунтовано – про ґрунт

«Родючість ґрунтів не має погіршуватися за жодних реформ», – вважає академік НААН, директор ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського» Святослав Балюк. Так, ми чимало волаємо про наші «найкращі у світі ґрунти», а самі нищимо їх, часто-густо нехтуючи сівозміннями, не замислюючись над тим, що залишимо своїм нащадкам. Прагнемо мати

статки тут і зараз. Проте чи не обернеться такий підхід поневіряннями в майбутті? «Нація, що знищує свої ґрунти, знищує сама себе», – бере слово Святослав Балюк. – Ці дуже мудрі, на мій погляд, слова належать Франкліну Рузвельту. Справді, складно переоцінити ту величезну роль, яку відіграє в житті людства такий компонент біосфери як ґрунт. Природа ущедрувала нашу країну безцінним ґрунтовим багатством: українськими чорноземами, які мають величезний потенціал родючості. Та чи виходить у нас зберегти й максимально ефективно використати цей потенціал? Як впливають сучасні методи ведення аграрного бізнесу на стан ґрунту?

На сьогодні чорноземи становлять понад 60% українських ґрунтів, забезпечуючи при цьому виробництво понад 70% продуктів харчування. Водночас, якщо порівняти врожайність, яку ми одержуємо на своїх полях, то цей показник майже вдвічі нижчий, ніж у Західній Європі.

На жаль, ґрунтознавці вимушені констатувати: нині

українські чорноземи вже перетворилися на ґрунти середнього рівня родючості. За останні 100-130 років уміст гумусу скоротився приблизно на 20-30%, зменшився вміст поживних речовин, лютують ерозійні процеси. Якщо говорити про причини такої ситуації, то це насамперед дефіцит вологи, від якого потерпає понад 75% території України. Вміст вологи в українських ґрунтах справді набагато нижчий, ніж у Західній Європі. Протидія цьому можуть лише вологоощадні технології обробітку ґрунту, вирощування адаптованих до посушливих умов сортів і гібридів, а також відновлення зрошення. Другий чинник – незбалансоване живлення, дефіцит поживних елементів. Для порівняння: в ґрунтах Великої Британії 20-30 мг фосфору на 100 г ґрунту, а у нас – 8-12. Третя група причин зменшення родючості – деградація. Надто інтенсивно розвиваються деградаційні процеси з початку 1990-х рр., коли в Україні стартувала земельна реформа. Восьмипільні сівозміни швидко змінилися на дво- і трипільні. Крім того, в країні поступово склався не виправдано великий рівень сільськогосподарської освоєності й розораності. На сьогодні співвідношення ріллі та природних кормових угідь становить 3:1, за норми 1:1. Мало є держав у світі, які мають гірші показники. 1990 року Україна вперше в історії збирає 50 млн т зерна, вносячи приблизно 150 кг діючої речовини NPK на 1 га і 8 т перегною. Після цього використання мінеральних та органічних добрив, хімічних меліорантів почало швидко зменшуватися. Нині українські аграрії переважно все ще застосовують добрив набагато менше, ніж

потрібно для реалізації чорноземами свого потенціалу. Якщо за мінеральними добривами ми вийшли все ж на цифру 100 кг діючої речовини на 1 га, то за перегноем це все ще менше 1 т. Його просто немає де взяти, бо в кількаріз скоротилися обсяги тваринництва. За такої ситуації проблему вуглецю можна розв'язати лише завдяки нетрадиційним альтернативним джерелам, таким як рослинні рештки, котрі мають заорюватися, торф, сапрпель після їх еколого-токсикологічного оцінювання, сидерати тощо. Проте головний важіль – це все ж таки науково обґрунтована сівозміна, якої нині, відверто кажучи, мало хто дотримується. Хоча наукою доведено: підбором культур ми можемо успішно управляти родючістю ґрунтів. На

Святослав Балюк

сьогодні від деградації тією чи іншою мірою потерпають приблизно 14-15 млн га українських земель. Я кажу приблизно, бо в Україні немає централізованої служби, яка відстежує стан ґрунтів. Тому ми можемо лише експертно говорити, підсумовуючи

відомості різних міністерств, відомств і служб. Прямий наслідок деградації – зменшення врожайності, через це щороку Україна недоотримує продукції приблизно на 35 млрд грн.

На сьогодні українське суспільство стоїть на порозі важливого рішення – зняття мораторію на продаж землі. Скажу відразу: я за цивілізований ринок землі. Проте, перш ніж земля буде об'єктом купівлі та продажу, слід розв'язати низку нагальних питань – як законодавчих, так і технологічних щодо українських ґрунтів. Адже наразі фактично ніхто в країні не несе реальної відповідальності за їх стан. І тут навіть не потрібно нічого винаходити. Є вже перевірена багаторічним досвідом і часом європейська політика збереження ґрунтів та охо-

рони їх родючості, яка може бути успішно імплементована й в Україні. Вона передбачає законодавче технологічне забезпечення раціонального використання та збереження ґрунтів, сприяння фермерам. У розвинених країнах світу, незалежно від форми власності, ґрунтовими ресурсами керує держава. Крім того, ніде у світі фермер не залишається наодинці з проблемами, надто коли він впроваджує ґрунтоохоронні технології. Своєю чергою і фермер несе відповідальність за дотримання правил, мета яких – зберегти належний рівень родючості ґрунту. Порушення зумовлюють чималі штрафні санкції. Проте, щоб така система діяла, обов'язково слід попередньо зафіксувати вихідний стан ґрунту.

ТОВ НВКФ
«Селекта»

Ваша дорога
до високого врожаю кукурудзи

SELEKTA SEEDS

+38 (050) 361-66-65

selekta.com.ua

Одна з особливостей ґрунтового покриву України – різноманітність. Учені нараховують понад 1000 видів ґрунту, кожен з яких має яскраво виражені особливості – свій, як кажуть, темперамент. Безумовно, це потрібно обов'язково враховувати під час впровадження агротехнологій, тим паче під час реалізації таких знакових для суспільства рішень як відкриття ринку землі. Що я маю на увазі? На сьогодні в Україні продовжують діяти шаблонні зональні системи землеробства, розраховані на певну зону. Проте в межах зони є десятки видів ґрунтів, кожен з яких потребує свого, індивідуального підходу. Тому сьогодні на зміну зональним системам мають прийти диференційовані системи точного землеробства, що враховують неоднорідність ґрунтів. І навіть у межах поля йде диференціація і за добривами, і за хімічною меліорацією, і за обробітком ґрунту. З цією проблемою тісно пов'язана ще одна, яку я вважаю вкрай важливою. Маю на увазі джерела інформації. На підставі чого ми формуємо уявлення про стан українських ґрунтів? Це насамперед матеріали ґрунтового повномасштабного дослідження, яке було проведене протягом 1957-1961 рр. (з дальшим корегуванням). На той час Україна, до речі, була однією з перших радянських республік, яка таке дослідження провела, й проходило воно під керівництвом нашого Інституту. Тобто нині ґрунтознавці та аграрії мають на озброєнні дані, яким уже понад півстоліття і які вже десь на 30-50% збігаються із сучасною картою українських ґрунтів. Цими самими даними, до речі, оперує і земельний кадастр. На мою думку, відкриттю ринку землі має передувати нове

повномасштабне дослідження теперішнього стану ґрунтів або бодай корегування вже наявних даних з урахуванням змін, що відбулися. Звичайно ж, із застосуванням сучасних технологій, які дають змогу дістати якісний матеріал.

Нині в Україні функціонує служба агрохімічної паспортизації, котра провела вже 10 турів агрохімічного обстеження. Вважається, що кожне поле має свій агрохімічний паспорт. Проте й тут є своє підводне каміння. Методика проведення досліджень не дає можливості простежити динаміку змін у часі тієї чи іншої ділянки ґрунту. Крім того, пропонується завузький набір показників. Агрохімічна паспортизація не враховує, наприклад, ерозійних процесів, чинників, які засмічують ґрунти, й багато чого іншого. Тому наш Інститут неоднораз вносив пропозиції щодо трансформації системи агрохімічної паспортизації у систему моніторингу, а агрохімічний паспорт має видаватися на замовлення землекористувача. Проблема ще й у тому, що в Україні поки що немає єдиної інформаційної системи ґрунтових ресурсів. На превеликий жаль, у нашій країні дотепер не ухвалено Закон про охорону ґрунтів. Ми, до речі, тричі подавали проекти закону, але жоден

не знайшов підтримки серед парламентарів. Або не вистачає розуміння ролі та значення ґрунтів, або це робилося свідомо. Адже, звичайно ж, закон передбачає певні обмеження щодо використання землі. Це стосується й сівозмін, і контролю стану ґрунтів. Ситуація, на мій погляд, парадоксальна: країна, в якій унікальні родючі ґрунти, все ще не має державної програми їх охорони. Ще одне важливе питання – бонітування земель, їх якісне оцінювання за бальною системою. У нашому Інституті під керівництвом академіка Віталія Медведєва вже розроблено методику, яка дає змогу оцінити як потенційний, так і реальний рівень родючості ґрунту. Вона об'єднує до єдиної системи три складові: ґрунт, клімат і поле. Сумарна оцінка і є бонітувальною шкалою. На цій основі, своєю чергою, розроблено методику нормативно-грошової оцінки ґрунтів. Вона доводить, що вартість землі, яка декларується нині в Україні, є дуже заниженою та має становити від 5 до 10 тис. \$/га. Якщо порівняти з європейськими країнами, то в Німеччині 1 га землі коштує приблизно \$20 тис., у Нідерландах близько \$18 тис., у Великій Британії – \$9 тис. Безумовно, ціна має бути переглянута до того, як ринок землі буде

відкрито. Переконали, що в Україні є всі можливості створити зразкову систему керування ґрунтовими ресурсами за короткий час. Потрібні лише підтримка держави та розуміння важливості цього питання. Хоча, слухаючи виступи учасників тематичних ток-шоу чи круглих столів, розумієш: роль і значення ґрунтів недооцінюють. Так справді набагато простіше: є земельна ділянка, вона пішла на ринок, продана, купилася. Проте ми маємо подумати, як забезпечити державний контроль стану цього унікального творіння природи – українських ґрунтів. Моя позиція як ґрунтознавця така: за жодних реформ не має погіршуватися родючість ґрунтів. Ми зобов'язані їх залишити майбутнім поколінням бодай у такому стані, який вони мають тепер. Думаю, що перш, ніж земля стане об'єктом торгівлі, потрібно все ж таки ліквідувати законодавчі та нормативно-правові прогалини, які маємо нині. Якщо не зробити цього до відкриття ринку землі, ризики, що стан українських ґрунтів і надалі погіршуватиметься, зростуть. Я згадував слова Франкліна Рузвельта про ставлення до землі. Цей президент США керував країною в часи глибокої економічної кризи 1930-х рр. За принципом «біда не приходить сама» саме в цей час почали активно розвиватися на американських землях ерозійні процеси. Попри дуже складні для економіки країни часи, Сенат ухвалив рішення про створення Державної служби охорони ґрунтів, яка мала взяти відповідальність за стан ґрунту, і переконав президента його підписати. Вартий наслідування приклад ставлення до земельних ресурсів країни». □

ECOLO-TIGER® 875. ВАШ ДИСКОВИЙ ГЛИБОКОРОЗПУШУВАЧ

- Нова підсилена конструкція із кліренсом рами 910 мм дозволяє працювати при значних пожнивних залишках
- Агресивні диски діаметром 610 мм мають незалежне регулювання глибини та ефективно подрібнюють і змішують з ґрунтом навіть великі стебла
- Нові зміцнені 18-сантиметрові лапи Tiger® працюють ще довше без заміни
- Запатентовані вирівнюючі котки з Г-подібними планками рівномірно дроблять грудки і вирівнюють поверхню поля
- Регулювання глибини в одній точці економить час на підготовку агрегату